

۱۲-۲-۱-۳- توصیف برنامه درسی آموزش راهنمایی در جهان همراه با سیر تحول و چالش‌ها

تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۱/۷

تاریخ پذیرش و انتشار: ۱۳۹۹/۳/۱۱

مرضیه دهقانی^۱

مقدمه

با توجه به ماهیت آموزش راهنمایی، اغلب کشورها و ذی‌نفعان، نام‌ها و تعاریف گوناگونی از آن ارائه داده‌اند. به نظر می‌رسد برنامه درسی برای مدارس راهنمایی باید متفاوت از برنامه درسی دوره ابتدایی و دبیرستان باشد. به همان اندازه که نیازهای رشدی نوجوانان ۱۰ تا ۱۲ ساله از دانش‌آموزان کم‌سن‌تر یا بزرگ‌تر متفاوت است. آنان همانطوری که از دنیای پیرامون‌شان و از جایگاه خودشان در آن آگاه‌تر می‌شوند، برنامه‌های درسی دوره راهنمایی نیز باید این آگاهی را از نظر رشدی انعکاس دهند (ویل بچر^۲، ۱۹۸۵). باور جیمز بین^۳ که بیان می‌کند که برنامه‌های درسی دوره راهنمایی باید بر سؤالات و نگرانی‌هایی که نوجوانان در مورد خودشان و پیرامونشان دارند تمرکز کنند، نمونه‌ای از همین عقیده است (بین، ۱۹۹۳).

یکی از کارکردهای برنامه‌های درسی در سطح راهنمایی باید افزایش و گسترش مهارت‌هایی باشد که دانش‌آموزان در مدرسه ابتدایی یاد گرفته‌اند. باید در دوره راهنمایی، آموزش‌های جدیدی به دانش‌آموزان سنین ۱۳ تا ۱۵ داد، به طوری که آنان بتوانند شیوه‌های انتخاب مسیر تحصیلی و زندگی خود را کشف کنند، در این دوره شناسایی ویژگی‌های بدنی، روانی، استعداد و علاقه نوجوانان باید از وظایف اصلی این مدارس باشد. فعالیت‌های تربیتی در این مدارس نیز، باید رکن اصلی در مدرسه تلقی شود. راهنمایی‌ها در جهت هدایت تحصیلی باید مبتنی بر شناسایی دقیق و علمی استعداد و علایق متنوع دانش‌آموزان باشد. همچنین ضرورت‌های جامعه از نظر تربیت نیروی انسانی موردنیاز لحاظ شود (میراتوری^۴، ۲۰۱۹). برنامه‌های درسی در مدارس راهنمایی باید فهم دانش‌آموزان را از رشته‌های دانش عمیق‌تر نماید (یونسکو، ۲۰۱۶).

در سال ۱۸۸۸ رئیس دانشگاه هاروارد، چارلز الیوت تلاش برای سازماندهی مجدد آموزش ابتدایی و متوسطه را آغاز کرد. در آن زمان مدارس ابتدایی هشت ساله و دبیرستان‌های چهارساله رایج‌ترین نوع مؤسسات بودند. اما الیوت و همکارانش توصیه کردند که مدارس ابتدایی را به شش پایه و با تغییراتی مدارس متوسطه به شش پایه تغییر یابد (الکساندر^۵، ۱۹۷۸).

توصیف برنامه‌ی درسی آموزش دوره راهنمایی در جهان

ویژگی‌های برنامه درسی مطلوب در دوره راهنمایی از نظر انجمن ملی مدارس دوره راهنمایی چالش‌برانگیزی، یکپارچگی و اکتشافی بودن آن‌ها است (انجمن ملی مدرسه راهنمایی^۶، ۲۰۱۰). مدارس دوره راهنمایی، مکان‌هایی هستند که برای نوجوانان کم‌سن و سال در نظر گرفته شده‌اند. معلمان از طریق فراهم‌سازی فرصت‌هایی برای نوجوانان با توجه به نگرانی‌های آنان در بافت و فرهنگ‌هایی که زندگی می‌کنند در واقع در حال پیروی از ایده‌های هستند که بیان می‌دارد که به بچه‌ها اجازه دهید تا در زمان حال اکتشاف کنند تا آن‌ها را برای آینده آماده کند. برای اکثر نوجوانان،

^۱ عضو هیئت علمی دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی دانشگاه تهران

^۲ Weilbacher

^۳ James Beane

^۴ Muratori

^۵ ALEXANDER, WILLIAM M.

^۶ National Middle School Association

در دوره راهنمایی واحدهای برنامه‌ریزی شده که از طریق تلفیق برنامه درسی، غنی و معنادار می‌شوند، چراکه آن‌ها از نگرانی‌ها و مباحثی که با زندگی‌های خودشان مرتبط هستند برآمده‌اند (ویل بچر^۱، ۱۹۸۵).

برنامه درسی دوره راهنمایی در مناطق مختلف جهان، برای پرورش نوجوانان در ابعاد فیزیکی و اجتماعی، زیبایی‌شناختی، عاطفی، شناختی، اخلاقی و معنوی طراحی می‌شود. معلمان برای اینکه بتوانند به نیازها و علائق نوجوانان پاسخ دهند، دانش آموزان را تشویق می‌کنند تا سوا لاتی درباره‌ی مفاهیم ضروری پرسیده، و موضوعات مرتبط موردعلاقه را که می‌توانند به پروژه‌ها یا فعالیت‌ها منجر شوند به بحث بگذارند. استخراج درون‌داد دانش آموزان، برنامه درسی را ایجاد می‌کند که به‌طور بالقوه می‌تواند به فرهنگ‌های متنوع نوجوانان کم سن و سال ارتباط داشته باشد. وقتی نوجوانان می‌بینند که فرهنگ‌هایشان در برنامه‌درسی بازنمایی شده است، و درمی‌یابند که معلمان‌شان مشتاق هستند که ارتباطات شخصی و برنامه درسی با فرهنگ‌شان ایجاد کنند، آن‌ها نیز به‌احتمال بیشتری، احساس پذیرفته شدن در مدرسه را خواهند داشت.

معرفی کلیات عناصر برنامه‌ی درسی دوره راهنمایی در جهان

عناصر برنامه‌ی درسی دوره راهنمایی، بر اساس نوع نگاه فلسفی و روان‌شناختی و نوع رویکرد زیربنایی آن متفاوت است. با این حال، بین آن‌ها هم‌پوشانی زیادی وجود دارد. فلسفه دوره راهنمایی بر جنبه‌های منحصر به فرد هر نوجوان تأکید دارد (ویل بچر^۲، ۱۹۸۵). در ادامه، جمع‌بندی حاصل از مطالعه‌ی این عناصر در کشورهای مختلف ارائه می‌شود:

اهداف برنامه‌ی درسی دوره راهنمایی

این ایده که برنامه درسی باید رشته‌ها را به هم ارتباط دهد و به‌علاوه، با تجارب قبلی یادگیرندگان مرتبط باشد، هر چند به ۲۰۰ سال قبل برمی‌گردد، لیکن یکی از اهداف اصلی در دوره راهنمایی است.

اهداف برنامه‌ی درسی ملی کشور استرالیا مبتنی بر ارتباط برنامه درسی با زندگی واقعی دانش‌آموزان است که شامل موارد زیر است: مجموعه‌ای نظام‌دار از آنچه که دانش‌آموزان باید بدانند، بفهمند، ارزش بگذارند و قادر به اجرای آن باشند. اطمینان از نیل تمام دانش‌آموزان به نتایج مورد انتظار.

تهیه و تدوین پیامدهای یادگیری مورد انتظار برنامه‌درسی

تغییر رویکرد از تمرکز بر درون‌داد به تمرکز بر برون‌داد (قاسم پور، ۱۳۸۹).

اهداف آموزش و پرورش راهنمایی در کره جنوبی عبارت است از:

- ترویج، توسعه و ایجاد ذهن متعادل در بین دانش‌آموزان و فراهم کردن زمینه‌های لازم برای شکوفایی استعدادها و پتانسیل‌های نهفته آنان.

- کمک به دانش‌آموزان در خصوص پرورش توانایی‌های اساسی خویش و حل مسائل موجود در یادگیری خود و همچنین برخورد مناسب با مسائل روزمره زندگی و تجهیز آنان با ابزارهای خلاقانه برای روبرو شدن با این مسائل.

- توانا ساختن دانش‌آموزان در خصوص دانش و مهارت‌های متنوع به‌طوری که دانش‌آموزان بتوانند به کشف مسیرهای شغلی خویش به نحو مطلوب نائل گردند.

- توسعه و ترویج نگرش مناسب به فرهنگ و زندگی کره‌ای.

- کمک به آنان در ارتباط با درک ارزش‌های اساسی جامعه، اصول دموکراتیک در جامعه کره‌ای (مؤسسه توسعه آموزشی کره^۳، ۲۰۱۴). اصول و اهدافی کلی زیر از سال ۱۹۹۵ برای همه ایالت‌های آمریکا در نظر گرفته شده است:

^۱ Weilbacher

^۲ Weilbacher

^۳ Korea Education Development Institute

- دختران و پسران به آموزش عمومی حتی گروه‌های اقلیت و افراد دارای معلولیت دستیابی یکسان به آموزش داشته باشند.
  - به عقاید دمکراتیک و آزادی‌های فردی و توجه به تنوع جمعیت متعهد باشند.
  - شکوفا نمودن قوای هر یک از کودکان تا حد ممکن، تا به‌عنوان یک شهروند در جامعه‌ای آزاد خدمت مؤثر کرده و در بازار تبادلات جهانی رقابتی موفقیت‌آمیز داشته باشند.
  - دانش‌آموزان ایالات‌متحده در پیشرفت تحصیلی در علوم و در ریاضیات به رتبه اول برسند.
  - هر بزرگسال آمریکایی باسواد باشد و دانش و مهارت‌های لازم برای رقابت در اقتصاد جهان را کسب نموده و به مسئولیت‌های شهروندی عمل نماید.
  - هر یک از مدارس در آمریکا از مواد مخدر و خشونت مبرا شده و محیطی قانونمند و مساعد برای یادگیری فراهم گردد.
  - همه آموزش کشور در جهت دستیابی به برنامه‌های در حال پیشرفت در مهارت‌ها و موقعیت‌های حرفه‌ای، کسب دانش و مهارت‌های موردنیاز و آموزش و آماده‌سازی دانش‌آموزان آمریکایی برای قرن ۲۱ قرار گیرد.
  - هر مدرسه مشارکت و دخالت والدین را در امر پیشرفت رشد اجتماعی، عاطفی و علمی فرزندان خود افزایش دهد (داده‌های جهانی تعلیم و تربیت ۱، ۲۰۰۶).
- در ایران دوره راهنمایی در واقع دوره واسط بین آموزش پایه (دوره ابتدایی) و آموزش متوسطه است. که به شکل دوره مقدماتی و به‌صورت عمومی صورت می‌پذیرد. بر اساس مصوبه شورای عالی آموزش و پرورش (۱۳۸۹) در راستای رسالت و مأموریت آموزش و پرورش و جهت‌دهی به رشد همه‌جانبه دانش‌آموزان بر پایه تعالیم و دستورات دین مبین اسلام، اهداف دوره راهنمایی شامل اهداف اعتقادی، اخلاقی، علمی و آموزشی، فرهنگی و هنری، اجتماعی، زیستی، سیاسی و اقتصادی است. زمان آموزش در دوره متوسطه اول ۱۱۰۰ ساعت است. ساعات کار هفتگی دوره متوسطه دوم نظری حداکثر ۳۵ ساعت در کلیه پایه‌ها و زمان هر جلسه ۵۰ دقیقه است.

محتوای برنامه‌ی درسی دوره راهنمایی

حامیان دوره راهنمایی، برنامه‌های درسی که از نظر رشدی متناسب برای مدارس راهنمایی هستند را توصیه کرده‌اند که محتوا را در موضوعات مختلف به هم ارتباط می‌دهند. دلالت‌های اصلی برای چنین برنامه‌هایی درسی، این موارد هستند که آن‌ها می‌توانند حول محور مضامینی سازمان‌دهی شوند که نوجوانان کم سن و سال آن‌ها را مرتبط با زندگی‌های خودشان درمی‌یابند (ویل بچر، ۱۹۸۵). اکثر فراگیران دوره راهنمایی، انواع فعالیت‌های عملی را ترجیح می‌دهند، که شامل شبیه‌سازی‌ها، مباحث، نمایش‌های کوتاه و شاد، خلق مدل‌ها، و انواع مختلف یادگیری مشارکتی، که موردعلاقه بسیاری از نوجوانان کم سن و سال می‌باشند.

در کشور ایران، حوزه‌های یادگیری و واحدهای درسی این دوره شامل دروس قرآن و معارف اسلامی، زبان و ادبیات فارسی، فرهنگ و هنر، سلامت و تربیت‌بدنی، کار و فناوری، علوم انسانی و مطالعات اجتماعی، ریاضیات، علوم تجربی، زبان‌های خارجی و آداب و مهارت‌های زندگی است.

راهبردهای تدریس-یادگیری

راهبردهای تدریس-یادگیری در دوره راهنمایی باید همراه با فعالیت‌های عملی باشد مانند شبیه‌سازی‌ها، نمایش‌های کوتاه و شاد، ایفای نقش، بازدیدها، پروژه محوری، خلق مدل‌ها، و انواع مختلف یادگیری مشارکتی. همچنین برنامه‌ریزی مبتنی بر استانداردها، نیز برای این دوره پیشنهاد شده است، مزیت برنامه‌ریزی مبتنی بر استانداردها این است که از آنجاکه واحد از استانداردها آغاز می‌شود، معلمان می‌توانند از تدریس موضوعات موردعلاقه دانش‌آموزانشان دفاع کنند، خواه برنامه درسی با استانداردهای حکومتی، منطقه‌ای، یا ملی همخوانی داشته باشد یا نداشته باشد. برای اکثر معلمان با ذهنیت دمکراتیک، برنامه‌ریزی مبتنی بر استانداردها، فرصتی را

^۱ World Data on Education

فراهم می‌کند تا قسمت‌هایی از برنامه درسی را همراه با دانش‌آموزان طراحی کنند. انجام این کار به بچه‌ها اجازه می‌دهد که احساس مالکیت و ارتباط با یادگیری خود را داشته باشند، که خود می‌تواند منجر به افزایش انگیزه و مشارکت آن‌ها گردد (ویل بچر، ۱۹۸۵). مدارس راهنمایی تلاش می‌کنند که معلمانی را جذب کنند که تلاش‌های عامدانه‌ای را برای حرکت از رویکرد موضوعات مجزا به سوی برنامه‌ریزی درسی انجام دهند. چنین معلمانی تلاش می‌کنند تا تجربیات یادگیری را برای دانش‌آموزان فراهم کنند که مرتبط، و از نظر رشدی متناسب باشند و این تلاش‌ها در برنامه‌ریزی درسی، با فلسفه دوره راهنمایی هم‌راستا هستند. مدارس دوره راهنمایی که به رویکرد موضوعات مجزا ادامه می‌دهند، مدارس راهنمایی نیستند، چراکه آن‌ها انواع برنامه‌های درسی را که توسط حامیان دوره راهنمایی توصیه می‌شوند پیگیری نمی‌کنند که برخلاف جنبه‌های عمل و فلسفه مدرسه راهنمایی (همچون تیم‌سازی بین‌رشته‌ای، برنامه‌های مشاوره‌ای، کلاس‌ها و پروژه‌های اکتشافی، و زمان‌بندی بلوکی انعطاف‌پذیر)، بر اساس نظر حامیان دوره راهنمایی، در خلق و گسترش انواع منسجم و پیوسته برنامه درسی دوره راهنمایی دچار نقصان بوده‌اند (همان منبع).

راهبردهای یاددهی-یادگیری باید بتواند بستر لازم را برای تحقق اهداف برنامه درسی و تربیتی در راستای شکوفایی فطرت و دستیابی به مراتبی از حیات طیبه تدارک ببیند. برای تحقق این مهم باید از اصولی بر انتخاب راهبردهای یاددهی-یادگیری بهره برد، این اصول در کشور ایران بر اساس سند برنامه درسی ملی شامل، امکان درک و تفسیر پدیده‌ها، وقایع و روابط در موقعیت‌های واقعی زندگی، ایجاد انگیزه برای دانش‌آموزان از طریق کاوشگری، ایجاد فرصت‌هایی برای مرور آموخته‌ها، ایجاد فرصت‌هایی برای پیوند نظر و عمل، بهره‌مندی فزون‌تر از روش‌های فعال و خلاق، ایجاد زمینه تعامل مؤثر بین دانش‌آموزان با معلم و همسالان، استفاده از فناوری‌های نوین آموزشی است.

سنجش و ارزشیابی برنامه‌های درسی دوره راهنمایی

ارزشیابی از برنامه‌های درسی مدارس راهنمایی، کاری دشوار است. آنچه آشکار است این است که تعداد نسبتاً کمی از مدارس راهنمایی وجود دارند که در آن‌ها عزیمت‌های مهمی از رویکرد موضوعات مجزا که دبیرستان محور هستند صورت گرفته است. چنین عزیمت‌هایی با انواع برنامه درسی که توسط متخصصان برنامه درسی دوره راهنمایی حمایت می‌شوند هم‌راستا هستند، اما در اکثر مدارس دوره راهنمایی به کار گرفته نمی‌شوند بنابراین، شاید حتی عنوان مدرسه راهنمایی برای آن‌ها درست نباشد. به این دلیل و بعضی دلایل دیگر، برنامه‌های درسی که دانش‌آموزان در اکثر مدارس دوره راهنمایی تجربه می‌کنند، همچنان انعکاس‌دهنده برنامه‌های درسی دبیرستان است.

اساساً در ارزشیابی برنامه‌های درسی باید ابتدا ملاک و معیاری برای آن تعیین نمود و در مرحله بعد به توصیف موضوع یا وضعیت موجود پرداخت و در نهایت به مقایسه این دو، یعنی محک زدن وضعیت موجود با آن معیارها. از این‌رو، در برنامه‌های درسی آموزش راهنمایی تأکید بر این است که سنجش هر موضوع باید منعکس‌کننده دستیابی به اهداف، به‌ویژه دانش، مفاهیم و مهارت‌ها و همچنین طیف کامل توانایی‌های نوجوان باشد.

سنجش در دوره راهنمایی باید طیفی از یادگیری‌های اولیه-شناختی، عاطفی، فیزیکی، اجتماعی را بازتاب دهد. در همین راستا، در برنامه‌های درسی دوره راهنمایی این روش‌های سنجش معمول هستند: پروژه‌ها، تکالیف، تحقیق و بررسی گروهی، ارائه شفاهی، آزمون‌های کلاسی و حضور در کلاس است (بیانیه ملبورن، ۲۰۰۸). در ارتباط با روش‌ها و فرایندهای سنجش باید درگیری فعال نوجوان را در یادگیری افزایش دهد و این فهم را در نوجوان ایجاد کند که او می‌داند و می‌تواند، همه هدف‌های یادگیری را بازتاب دهد، استانداردهای ملی کیفیت را پوشش دهد و توسط دانش‌آموزان به راحتی قابل انجام باشد. باید ارزشیابی از برنامه‌های درسی بازخورد لازم را به خود دانش‌آموزان در جهت شناسایی نقاط ضعف و قوت آنان در یادگیری مفاهیم دهد (یلیا، ۲۰۱۶). در ارزشیابی از دانش‌آموزان باید ملاک‌های عادلانه و دقیقی برای سنجش میزان یادگیری آن‌ها تعیین کرد. چراکه ذهنیت دانش‌آموزان مبنی بر دقیق بودن ملاک‌های سنجش و عادلانه بودن شیوه‌های درجه‌بندی یا نمره دهی آن‌ها، نقش بسزایی در افزایش مشارکت آن‌ها در فرایند یاددهی یادگیری دارد. در صورتی که در ذهن دانش‌آموزان احساسی مبنی بر وجود ملاک‌های غیردقیق، سوگیری در قضاوت یا

روش‌های غیرعادلانه شکل گیرد، می‌تواند به‌شدت عملکرد دانش‌آموزان را تحت‌الشعاع خود قرار دهد (پاپام، ۲۰۱۲). به‌زعم راگ (۲۰۰۱)، تأثیرات ناعادلانه بودن سنجش معلمان، به حدی است که ضمن کاهش عملکرد و تلاش در دانش‌آموزان، می‌تواند احساس عمیق خشم را تا دوران بزرگسالی در ذهن و رفتار آن‌ها بر جای گذارد و این نکته در دانش‌آموزان دوره راهنمایی به‌واسطه سن حساس آن‌ها بسیار قابل‌تأمل است.

در ایران بر اساس برنامه درسی ملی ارزشیابی پیشرفت تحصیلی باید متناسب با اهداف مورد انتظار برنامه درسی دوره راهنمایی باشد و فرایندهای ناشی از ارزشیابی باید از پایایی و ثبات لازم برخوردار باشد (برنامه درسی ملی، ۱۳۸۹).

سیر تحول تاریخی برنامه درسی آموزش راهنمایی در جهان

یافتن تاریخچه‌های برنامه درسی دوره راهنمایی دشوار است چراکه برخلاف دیگر جنبه‌های عمل و فلسفه مدرسه راهنمایی، حامیان دوره راهنمایی، در خلق و گسترش انواع منسجم و پیوسته برنامه درسی دوره راهنمایی دچار نقصان بوده‌اند. اگرچه تحول در آموزش دوره راهنمایی و بالطبع، برنامه‌های درسی وابسته به آن، در کشورهای مختلف متفاوت است. باین‌حال می‌توان تاریخچه‌ای از تحول آن در کشورهای تأثیرگذار در این حوزه را بیان کرد. در بررسی سیر تحول آموزش، اگرچه آنچه در ابتدا مشاهده می‌شود وجود تفاوت‌هایی در روایت‌هاست، لیکن باوجود تفاوت‌ها، می‌توان سیر تاریخی تقریباً مشخصی را برای این تحول استخراج کرد. از این‌رو گزارشانی از سیر تحول تاریخی برنامه درسی آموزش راهنمایی در کشورهای تأثیرگذار ارائه می‌گردد.

با توجه به برنامه درسی دوره راهنمایی که باید رشته‌ها را به هم ارتباط دهد و با تجارب قبلی یادگیرندگان مرتبط باشد، این موضوع حداقل به ۲۰۰ سال قبل، و به هربارتی‌ها برمی‌گردد. هربارتی‌ها پیروان فیلسوف و مربی آلمانی، یوهان فردریش هربارت بودند. آثار هال که بر اهمیت مطالعه کودکان و نحوه رشد آن‌ها تمرکز داشت، مبنایی برای نظریه‌پردازان رشد از قبیل ژان پیاژه، اریک اریکسون و ویگوتسکی فراهم نمود. نهایتاً، اتخاذ و اصلاح ایده‌های هربارتی منجر به برنامه‌های درسی گردید که رشته‌ها را از لحاظ مضمون به یکدیگر متصل می‌کردند و اهمیت تجارب قبلی و نیازهای رشدی یادگیرندگان را موردتوجه قرار می‌دادند.

در ارتباط با پیوند حامیان امروزی برنامه درسی دوره راهنمایی با گذشته، بعضی از مهم‌ترین مربیان که تحت تأثیر هربارتی‌ها قرار داشتند شامل جان دیوی، ویلیام هرد کیلیپاتریک، و آل توماس هاپکینز می‌شوند. برنامه درسی مدرسه آزمایشگاهی اداره شده توسط جان دیوی در دانشگاه شیکاگو شباهت‌های جالبی را با برنامه‌های درسی که در حال حاضر در مدارس راهنمایی یافت می‌شوند دارد. تحول آموزش راهنمایی و بالطبع، برنامه‌های درسی وابسته به آن، در کشورهای مختلف متفاوت است. در اینجا به‌طور مختصر تاریخچه‌ای از تحول آن در کشورهای تأثیرگذار ذکر می‌گردد.

نیوزلند

در نیوزلند ساختار نظام آموزشی دوره میانی، طبق سطوح طبقه‌بندی بر اساس سن دانش‌آموزان بعد از دوره شش‌ساله ابتدایی یک دوره میانی دوساله است که برای کودکان دوازده و سیزده‌ساله شامل دو سال آموزش اجباری در پایه‌های هفتم و هشتم است، که می‌توان به‌عنوان دوره راهنمایی از آن یادکرد (ISCED ۲۰۱۱)^۱.

سال ۱۹۸۹ نقطه عطف در تحولات آموزش و پرورش نیوزلند است. در این سال با مطالعات انجام‌شده تغییرات اساسی در مدیریت آموزش و پرورش در همه سطوح ایجاد شد. از این سال سیاست‌گذاری آموزش و پرورش به وزارتخانه جدیدالتأسیس و سایر فعالیت‌ها به نمایندگی‌ها محول شد. وزارت آموزش و پرورش از جانب دولت، اداره آموزش و پرورش را با اختیارات گسترده در رهبری و

^۱ International Standard Classification of Education (ISCED)

این سند توسط مؤسسه آماری یونسکو برای طبقه‌بندی نظام‌های آموزش و پرورش بر اساس مفاهیم و تعاریف استاندارد برای ایجاد هماهنگی در مطالعات آموزش و پرورش و ایجاد ادبیات مشترک تهیه می‌شود.

سیاست‌گذاری و نقش اساسی در مدیریت اموال و املاک، تولید راهنماها و بیانیه‌های درسی، توزیع بودجه و پرداخت حقوق را بر عهده دارد.

شورای معلمان^۱، بر اساس قانون استانداردهای آموزش و پرورش مصوب سال ۲۰۰۱ ایجاد شد و مسئول تعیین استانداردها و تأیید گواهینامه‌های صلاحیت حرفه‌ای معلمان است.

تا قبل از ۲۰۱۱ سال تحصیلی در کشور نیوزلند، به سه ترم تحصیلی تقسیم می‌شد. اجرای آزمایشی بر اساس نتایج مطالعات نشان داد که اگر طول هر ترم آموزشی کمتر و تعطیلات در طول سال تقسیم شود، توانایی یادگیری دانش‌آموزان بیشتر خواهد شد. از این رو، سال تحصیلی به چهار ترم تقسیم شد و مدارس یک تعطیلی شش‌هفته‌ای تابستانی و سه تعطیلی دوهفته‌ای دارند. مدارس ۲۰۰ روز آموزشی باز بوده و دانش‌آموزان پایه هفتم و هشتم ۱۹۰ روز آموزشی دارند (ISCED ۲۰۱۱).

بر اساس این تغییرات وزارت آموزش و پرورش مسئول برنامه‌ریزی درسی بوده و در درون خود آموزش و پرورش "دفتر بررسی آموزش و پرورش" این مسئولیت را بر عهده دارد. فرایند برنامه‌ریزی درسی در نیوزلند با مشارکت گسترده همه ذینفعان انجام می‌شود و بر اساس "برنامه درسی مدرسه و کلاس" مندرج در برنامه درسی ملی جدید نیوزلند (۲۰۰۹) شورای برنامه‌ریزی درسی مدرسه با مشارکت ذینفعان محلی مسئول برنامه درسی مدرسه هستند و معلمان مسئول برنامه درسی کلاس خود می‌باشند (برنامه درسی آنلاین نیوزلند، ۲۰۱۶). پس برنامه درسی جدید در نیوزلند در دو سطح ملی و مدرسه طراحی شده است.

آمریکا

نظام آموزشی در آمریکا تا حد زیادی غیرمتمرکز بوده و بر اساس قانون، خط‌مشی‌ها و تصمیم‌گیری در برنامه درسی به ایالت و مناطق واگذار شده است به نحوی که هر یک از ایالت‌ها دارای «وزارت آموزش و پرورش»^۲ مجزا بوده و در محدوده ایالت خود از استقلال و قدرت تصمیم‌گیری لازم برای اداره امور برخوردار است. بنابراین هر ایالتی مجاز است در قلمرو خود سازمان آموزش و پرورش را برحسب نیازها و خواسته‌های مردم خویش برنامه‌ریزی کند. دولت مرکزی به موجب قانون به مقامات محلی اختیارات کامل داده است. قوانین کلی آموزش و پرورش در سطح تحصیلی به وسیله مقامات مسئول (مرکزی) مشخص شده است و ایالات با توجه به آن‌ها مدارس و مؤسسه آموزشی خود را سازمان‌دهی می‌کنند نظارت در حسن اجرای قوانین مزبور با مقامات محلی است و مردم هر منطقه یک نفر را به عنوان رئیس آموزش و پرورش برای اداره مدارس و سازمان‌های آموزشی انتخاب می‌کنند. وظایف رئیس آموزش و پرورش در سطح ایالت بسیار وسیع است و از آن جمله توزیع اعتبارات برای انجام هزینه‌هاست که طبق نیازهای منطقه صورت می‌گیرد.

در آمریکا پیشنهاد تغییر نام مدارس از "دوره اول دبیرستان"^۳ به "دوره راهنمایی"^۴ در تاریخ ۱۹۶۳ توسط ویلیام الکساندر که او را پدر مدارس راهنمایی می‌نامند صورت گرفت (اسمیت و مک اوین، ۲۰۱۱). سال‌های ۱۹۶۳ تا ۱۹۷۹ به عنوان سال‌های شروع جنبش دوره راهنمایی و هویت یافتن آن شناخته شده است. دهه بعدی یعنی از سال‌های ۱۹۸۰ تا ۱۹۸۹ دوران پیشرفت بود و این جنبش با اعمالی همچون تدریس گروهی، برنامه درسی بین‌رشته‌ای، و مشاوره شناخته می‌شود. سال‌های ۱۹۹۰ تا ۱۹۹۹ شاهد فشار بر این جنبش از سوی سیاست‌های ملی بود. به منظور مقابله با چالش‌های پیش روی باورها و اعمال اساسی جنبش دوره راهنمایی، عصر تحقیقات در مورد اعمال دوره راهنمایی ظهور یافت و این تحقیقات مشخصه سال‌های ۲۰۰۰ تا ۲۰۰۹ بودند. در دهه جاری، همین تحقیقات با نگاهی بین‌المللی و تلاش‌هایی برای شناسایی و توصیف دیدگاه منحصربه‌فرد آموزش دوره راهنمایی ادامه یافت.

^۱ New Zealand Teachers Council (NZTC)

^۲ Department of Education

^۳ "junior high school"

^۴ "middle school"

^۵ Smith & McEwin

از چشم‌انداز تاریخی مشخص گردید که به‌منظور برآورده سازی نیازهای اجتماعی و آکادمیک نسل‌های آینده‌ی نوجوانان، اعمال خاص مدارس راهنمایی باید همچنان رشد یافته و موفقیت‌آمیز باشند (شفر، مالو و یون^۱، ۲۰۱۶).
مجمع ملی برای تسریع در اصلاحات، در سال ۲۰۰۰ اعلام کرد که مدارس دوره راهنمایی با عملکرد عالی در پاسخگویی به توسعه و از نظر اجتماعی هستند.

استرالیا

در استرالیا ثبت‌نام دانش‌آموزان بعد از دوره ابتدایی و برای دوره راهنمایی و متوسطه مبتنی بر نظرات معلمان و والدین صورت می‌گیرد و بدون آزمون در آن پذیرفته می‌شوند. طول دوره متوسطه (راهنمایی و دبیرستان) بسته به نظر هر ایالت بین پنج تا شش سال است. عمده مدارس متوسطه دولتی مختلط هستند، اما مدارس خصوصی اکثراً به صورت تک جنسیتی است. سال اول برای همه دانش‌آموزان برنامه عمومی ارائه می‌شود.

مؤسسه آموزش و رهبری مدارس استرالیا^۲ تأکید بر آشنایی جوانان با مزایای ارزشمند استفاده از علم و مهارت‌آموزی همچنین آشنایی با فرصت‌های مواجهه با چالش‌های پیش رو دارد و معتقد به نقش مدارس در پیشرفت عقلانی، جسمانی، اجتماعی، احساسی و اخلاقی دانش‌آموزان است و آن را در پیشرفت، شکوفایی و پیوستگی اقتصاد ملی و اجتماعی مبنای سیاست‌های کلی آموزشی دانسته و معتقد است آنان باید به اهداف آموزشی از طریق یادگیرندگان موفق، افراد خلاق و با اعتمادبه‌نفس و شهروندان فعال نائل شوند.
در دسامبر ۲۰۱۰ وزیر آموزش و پرورش محتوای برنامه درسی را بر پایه زمینه‌های یادگیری مرحله اول که شامل انگلیسی، ریاضیات، علوم و تاریخ بود، پیشنهاد دادند، مرحله اول از ۲۰۱۱ الی ۲۰۱۳ اجرا و تکمیل شد. مرحله دوم توسعه برنامه آموزشی استرالیا شامل جغرافی، هنر، و زبان است. مرحله سوم نیز روی زمینه‌های یادگیری یعنی فناوری اطلاعات و ارتباطات و طراحی و فناوری آموزش سلامت جسمی، اقتصاد و تجارت و تعلیمات اجتماعی و شهروندی تمرکز کرده است.

کره جنوبی

تاریخ تدوین اولین برنامه درسی ملی در جمهوری کره جنوبی به سال ۱۹۴۵ برمی‌گردد، که غالباً هر ۵ تا ۱۰ سال مورد بازنگری و تجدید قرار گرفته است. بازنگری و ایجاد اصلاحات در برنامه درسی ملی بازتابی از نیازهای جامعه در معرض تغییر، الزامات و روند جهانی شدن است که در هفت دوره صورت گرفته است. در بازنگری‌ها، بر سیاست تمرکززدایی تأکید بیشتری صورت گرفته و هدف اصلی بر تبدیل نظام آموزش و پرورش از یک سیستم بسته به یک سیستم بازآموزش، و از یک نظام مصرف‌کننده به یک نظام تولیدکننده بود. ضمناً برای آماده‌سازی فراگیران در قرن ۲۱، الویت بر توسعه خلاقیت در برنامه درسی مدارس داده شد. در همین راستا دولت، پیشنهاد کاهش موضوعات درسی اجباری و افزایش اهمیت موضوعات اختیاری را در برنامه درسی داد. جهت‌گیری‌های کلی برنامه‌های درسی ملی، آماده‌سازی دانش‌آموزان برای روند جهانی سازی است.

در کره جنوبی، قانون اساسی منبع اصلی قوانین و مقررات آموزش و پرورش است و تصریح دارد که هر شهروند کراهی از حق آموزش منطبق بر توانایی‌اش برخوردار باشد. طول دوره راهنمایی نیز سه سال است. دوره راهنمایی در انواعی از مدارس متفرقه، دبیرستان‌های مدنی، کلاس‌ها یا دوره‌های متصل به شرکت‌ها و یا کارخانه‌های صنعتی، مدارس راهنمایی متصل به شرکت‌ها یا کارخانه‌های صنعتی اهداف و محتوای آموزش و پرورش در کره جنوبی در سطح ملی تدوین می‌گردد. از سال ۱۹۷۶ در کره جنوبی، شانزده مرکز استانی و ۱۸۲ مرکز محلی آموزش و پرورش ایجاد شده است. که در راستای تمرکززدایی از نظام آموزش و پرورش است (وزارت آموزش و پرورش کره جنوبی، علوم و تکنولوژی، ۲۰۰۸).

^۱ Schaefer, Malu & Yoon

^۲ Australian Institute for Teaching and School Leadership (AITSL)

برنامه درسی در مدارس راهنمایی در کره جنوبی شامل مجموعه‌ای از دروس اجباری و اختیاری است و فعالیت‌های فوق‌برنامه هم نقش مهمی در این دوره از آموزش دارند. دانش‌آموزان معمولاً حدود ۳۴ هفته به مدرسه می‌روند و هر جلسه آموزشی حدود ۴۵ دقیقه به طول می‌انجامد.

چالش‌های برنامه درسی دوره راهنمایی

از جمله چالش‌های برنامه درسی دوره راهنمایی این است که تحقیقات آینده باید سودمندی مدارس دوره راهنمایی را مورد بررسی قرار دهد و همچنین پشتیبانی معلمان برای آموزش شغلی را شناسایی کنند (آکوس، چارلز، اوردنر و کولی، ۱، ۲۰۱۱). در قرن بیست و یکم، نوجوانان با چالش‌هایی در ارتباط با رشد سریع علم و فناوری مواجه‌اند؛ بنابراین مدارس باید کودکان را آماده کنند؛ تا دانش شخصی خود را بسازند، چشم‌انداز جهانی در خود ایجاد کنند و مهارت‌های یادگیری مادام‌العمر را در خود رشد دهند (انجمن برنامه‌ریزی درسی، ۲، ۲۰۱۱). از جمله مهم‌ترین چالش‌های پیش روی آموزش راهنمایی می‌توان به این موارد اشاره نمود:

مسائل اخلاقی و ارتباطی دانش‌آموزان به لحاظ سن حساس (بلوغ) در این دوره.

سنگینی و حجم زیاد محتوای دروس (حسینی نسب و دهقانی، ۱۳۸۸).

چالش هدایت تحصیلی در این دوره در برخی کشورها.

نبود مشاور تحصیلی و روانشناس در مدارس دوره راهنمایی برخی از کشورها.

عدم ورود همه جمعیت لازم‌التعلیم به آموزش راهنمایی در بعضی کشورها (یونیسف، ۳، ۲۰۱۵ و یونسکو، ۴، ۲۰۱۶).

عدم وجود طرح‌های استراتژیک در برخی کشورها برای نیل به اهداف مطلوب.

سطح پایین اولویت اختصاص داده‌شده به آموزش در بعضی کشورها.

عملکرد پایین برخی از دانش‌آموزان دوره راهنمایی در ریاضیات ((آ.ای.سی.دی، ۵، ۲۰۱۶).

کیفیت پایین آموزش در برخی کشورها.

عدم ورود همه فارغ‌التحصیلان دوره آموزش راهنمایی به دوره متوسطه (یونسکو، ۶، ۲۰۱۷).

تبعیض‌های جنسیتی در نظام‌های آموزشی برخی کشورها و عدم مشارکت حداکثری دختران در دوره راهنمایی به نسبت پسران (یونسکو و یونیسف، ۲۰۱۱).

ظرفیت پایین برخی کشورها در تأمین منابع مالی آموزش‌های حرفه‌ای.

کمبود معلم و عدم توازن در نسبت معلم به دانش‌آموزان در دوره راهنمایی در برخی از کشورها (یونسکو و یونیسف، ۲۰۱۶).

تمرکز در برنامه‌ریزی و عدم پوشش مناسب بافت‌های متنوع فرهنگی و اجتماعی در برخی کشورها (دهقانی، امین خندقی، ۱۳۹۰).

حقوق پایین کادر آموزشی و نداشتن حداقل استانداردها.

استفاده از نمره به جای ارزشیابی توصیفی در این دوره تحصیلی، بعد از ارزشیابی توصیفی در دوره ابتدایی در برخی کشورها (صالحی و همکاران، ۱۳۹۴).

استفاده از دبیران متعدد و بعضاً برای هر درس یک معلم در این دوره، بعد از دوره ابتدایی که غالباً دانش‌آموزان یک معلم دارند.

^۱ Patrick Akos, Pajarita Charles, Dennis Orthner & Valerie Cooley

^۲ The Curriculum Development Council

^۳ UNICEF

^۴ UNESCO

^۵ OECD

^۶ UNESCO

به‌رحال به نظر می‌رسد، عدم دسترسی کافی به آموزش عمومی، اختصاص بودجه کم و حقوق پایین معلمان، فقدان طرح‌های مناسب آموزشی برای معلمان و عدم همکاری مناسب کشورها در ارائه اطلاعات درست از وضعیت آموزشی خود، همچنان جزو چالش‌های اساسی توسعه عدالت آموزشی در جهان در حوزه آموزش راهنمایی هستند.

منابع

- برنامه درسی ملی جمهوری اسلامی ایران (۱۳۸۹) دبیرخانه شورای عالی آموزش و پرورش.
- قاسم پور، حسین (۱۳۸۹). مطالعات نظری و تطبیقی در زمینه فرایند و رویکرد تولید برنامه درسی ملی در نظام‌های برنامه‌ریزی موفق متمرکز، نیمه‌متمرکز و غیرمتمرکز جهان، گزارش مطالعاتی به سفارش سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی درسی.
- حسینی نسب، داوود. و دهقانی، مرضیه. (۱۳۸۸). تحلیل محتوای کتب تعلیمات دوره راهنمایی بر اساس مهارت‌های اجتماعی و بررسی دیدگاه‌های دبیران این دوره درباره محتوای کتب فوق‌الذکر. فصلنامه تعلیم و تربیت، ۹۴، (۲): ۹۸-۷۹.
- دهقانی، مرضیه؛ امین خندقی، مقصود. (۱۳۹۱). تحلیلی بر وضعیت موجود طراحی برنامه درسی تربیت اجتماعی دوره راهنمایی بر مبنای تحلیل محتوای کتاب‌های درسی و اسناد مرتبط برنامه درسی. فصلنامه پژوهش‌های برنامه درسی، (۱): ۱۷۶-۱۳۱.
- صالحی، کیوان؛ بازرگان، عباس؛ صادقی، ناهید، شکوهی یکتا، محسن (۱۳۹۴). بازنمایی ادراکات و تجارب زیسته معلمان از آسیب‌های احتمالی ناشی از اجرای برنامه ارزشیابی توصیفی در مدارس ابتدایی. فصلنامه مطالعات اندازه‌گیری و ارزشیابی آموزشی. شماره ۹. سال پنجم.
- Alexander, William, M. (۱۹۷۸). "How Fares the Middle School Movement?" Middle School Journal ۹ (۳):۳۱۹-۳۲۱.
- Beane, J. A. (۱۹۹۳). *A middle school curriculum: From rhetoric to reality (2nd Ed.)*. Columbus, OH: National. Middle School Association. <http://nzcurriculum.TKI.org.nz/>
- International Bureau of Education, World Data on Education (۲۰۰۶). Education in United States of America.
- Muratoria, P and at all. (۲۰۱۹). Coping Power Universal for middle school students: The first efficacy study. <https://doi.org/10.1016/j.adolescence.2019.12.014>.
- National Middle School Association. (۲۰۱۰). *this we believe: Keys to educating young adolescents*. Westerville, OH: Author.
- OECD (۲۰۱۶). *Low-Performing Students: Why They Fall Behind and How to Help Them Succeed*. Paris: OECD Publishing.
- Patrick Akos, Pajarita Charles, Dennis Orthner & Valerie Cooley (۲۰۱۱). *Teacher Perspectives on Career-Relevant Curriculum in Middle School*, RMLE Online, ۳۴:۵, ۱-۹, DOI: ۱۰,۱۰۸۰/۱۹۴۰۴۴۷۶,۲۰۱۱,۱۱۴۶۲۰۷۸
- Schaefer, M. B., Malu, K. F., & Yoon, B. (۲۰۱۶). An historical overview of the middle school movement, ۱۹۶۳-۲۰۱۵. *Research in Middle Level Education Online*, ۳۹(۵), ۱-۲۷. doi:۱۰,۱۰۸۰/۱۹۴۰۴۴۷۶,۲۰۱۶,۱۱۶۵۰۳۶ [Taylor & Francis Online], [Google Scholar].
- Smith, T., & McEwin, C. K. (Eds.). (۲۰۱۱). *the legacy of middle school leaders: In their own words [inaugural volume in the series: Handbook of Resources in Middle Level Education]*. Charlotte, NC: Information Age Publishing.
- UNESCO and UNICEF. (۲۰۱۱). *Early Adolescent Girls: A Global View of Participation in Lower Secondary Education*. Received from: www.uis.unesco.org.
- UNESCO and UNICEF. (۲۰۱۶). *Pupil-teacher ratio by level of education (pre-primary, lower, upper and total secondary)*. Received from: www.uis.unesco.org.
- UNESCO. (۲۰۱۵). *REGIONAL REPORT ON OUT-OF-SCHOOL CHILDREN*. UNICEF MENA Regional Office. Received from: / www.unicef.org.
- UNESCO. (۲۰۱۶). *Effective transition rate from primary to lower secondary*. Received from: www.uis.unesco.org.
- UNESCO. (۲۰۱۷). *World Poverty Could Be More than Halved If All Adults Finish Secondary School*. . Received from: www.uis.unesco.org.
- Weilbacher, G. (۱۹۸۵). *Middle School Curriculum: The International Encyclopedia of Education Research and Study*. Pergaman Press, Volume ۶, M-O.
- World Data on Education. ۷th edition, ۲۰۱۱/۱۱. www.ibe.unesco.org/fileadmin/user_upload/publications/WDE/۲۰۱۱/pdf-versiond/new_zealand.pdf.
- Yulia, yuyun. (۲۰۱۴). *An evaluation of English language teaching programs in Indonesian junior high schools in the Yogyakarta province*. School of Global, Urban and Social Studies, College of Design and Social Context, RMIT University.

دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی موسسه تخصصی زبان